

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het (a)sociale leenstelsel: Invloed sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten

Pasma, Tim

Citation

Pasma, T. (2022). *Het (a)sociale leenstelsel: Invloed sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484430>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het (a)sociale leenstelsel

Invloed sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten

Naam: Tim Pasma
Datum: 08-07-2022
Opleiding: Master Management van de Publieke Sector
Scriptiebegeleider: Dr. J. Been
Onderwijsinstelling: Universiteit Leiden

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie ‘Het (a)sociale leenstelsel’. Het doel van dit scriptieonderzoek is om te achterhalen of het sociaal leenstelsel invloed heeft op het sociale leven van studenten, waarbij het sociale leven een aspect is van de mentale gezondheid van studenten. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de masteropleiding Management van de Publieke Sector, met als specialisatie Economische Beleidsadviesing, aan de Universiteit Leiden. Het onderzoek en het rapporteren van de scriptie heeft geduurd van maart 2022 tot en met begin juli 2022.

Ik begon mijn scriptie met grootste plannen die later niet uitvoerbaar bleken. Mijn scriptiebegeleider, Jim Been, heeft mij laten inzien dat ik deze plannen niet meteen moest laten vallen. Samen hebben we gekeken naar wat wel mogelijk is, waar deze scriptie uiteindelijk het resultaat van is. Hierbij wil ik meteen van de gelegenheid gebruik maken om mijn scriptiebegeleider te bedanken voor al zijn steun en tevens zijn begrip voor mijn situatie bij de totstandkoming van mijn scriptie.

Ook wil ik mijn vrienden, partner en ouders bedanken voor de steun die zij mij hebben geboden tijdens het scriptieproces. Zij waren een fijn klankbord waar ik veel steun uit heb kunnen halen. Zonder hun steun en vertrouwen was het mij niet gelukt om deze scriptie op deze manier af te ronden.

Veel plezier gewenst bij het lezen van deze scriptie.

Tim Pasma

Amsterdam, 08-07-2022

Samenvatting

Deze studie onderzoekt het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten. De uitgaven aan sociale activiteiten moeten een indicatie geven over de mentale gezondheid van de studenten. Met bestaande data van de Studentenmonitor wordt een *Difference in Difference* regressieanalyse uitgevoerd om het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten te achterhalen. Het gevonden effect, gecorrigeerd voor geslacht en de financiële situatie van studenten, is -10,30. Studenten geven door het sociaal leenstelsel dus gemiddeld €10,30 minder uit aan sociale activiteiten, dan wanneer het sociaal leenstelsel niet zou zijn ingevoerd. Het gevonden effect is zeer sterk en tevens significant. Het sociaal leenstelsel heeft dus weldegelijk invloed op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten. Hiermee heeft het sociaal leenstelsel naar verwachting ook indirect invloed op de mentale gezondheid van studenten.

Inhoudsopgave

1. INLEIDING.....	5
1.1 AANLEIDING EN ONDERZOEKSVRAAG.....	5
1.2 MAATSCHAPPELIJKE- EN WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	6
1.3 LEESWIJZER.....	7
2. INSTITUTIONELE SETTING.....	8
3. THEORETISCH KADER	9
3.1 GEVOLGEN VAN (STUDIE)SCHULDEN	9
3.2 STRESS PROCESS MODEL VAN PEARLIN	10
3.3 SOCIAAL LEVEN EN MENTALE GEZONDHEID	11
3.4 HYPOTHESE.....	11
4. ONDERZOEKSOPZET.....	13
4.1 DATA VAN STUDENTENMONITOR	13
4.2 SOCIAAL LEVEN VAN STUDENTEN ALS VARIABLE.....	13
4.3 DIFFERENCE IN DIFFERENCE REGRESSIEANALYSE	14
4.4 DE STEEKPROEF.....	15
5. ANALYSE	16
5.1 OUTLIERS	16
5.2 DIFFERENCE IN DIFFERENCE REGRESSIEANALYSE	16
5.3 MULTIVARIABLE DIFFERENCE IN DIFFERENCE REGRESSIEANALYSE	19
6. CONCLUSIE & DISCUSSIE	22
6.1 CONCLUSIE	22
6.2 DISCUSSIE.....	22
REFERENTIELIJST.....	24

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en onderzoeksvraag

De pechgeneratie laat van zich horen. Duizenden studenten hebben zich afgelopen 5 februari verzameld op het Museumplein in Amsterdam om te demonstreren tegen de geboden compensatie voor het mislopen van de basisbeurs (Van der Pal, 2022). Per ingang van het studiejaar 2023-2024 wordt de basisbeurs, die in 2015 werd afgeschaft, heringevoerd (Ministerie van Algemene Zaken, 2022). Studenten die gestudeerd hebben tussen 2015 en 2023 hebben dus niet gebruik kunnen maken van deze beurs. Dit heeft hoge studieleningen tot gevolg (Nibud, 2021). Door de wooncrisis, de klimaatcrisis, de coronacrisis en door het mislopen van de basisbeurs worden studenten tussen 2015 en 2023 gelabeld als de ‘pechgeneratie’ (NOS, 2022).

De invoering van het sociaal leenstelsel leek op het eerste oog geen negatieve gevolgen te hebben. Onderzoek van het CPB (2020) wijst namelijk uit dat er geen negatief effect is op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en ook geen negatief effect is op het studiesucces. Dit onderzoek heeft echter veel kritiek ontvangen, aangezien er geen rekening wordt gehouden met andere sociaaleconomische effecten, zoals de mentale gesteldheid van studenten (Veldhuis, 2020). Uiteindelijk hebben tegenstanders van het sociaal leenstelsel het kabinet de negatieve effecten laten inzien, waardoor de basisbeurs toch zijn herintreding kan gaan vinden (CNV Jongeren, 2021). Dat het sociaal leenstelsel een negatief effect heeft op de mentale gezondheid van studenten is echter nooit wetenschappelijk bewezen.

Dat het slecht gesteld is met de mentale gezondheid van studenten in het jaar 2021 is echter wel duidelijk geworden. Zonder doorslaggevende oorzaken te noemen, komt het RIVM (2021) met deze conclusie. Dit is een zorgwekkende ontwikkeling. In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen onder andere het sociaal leenstelsel en de coronapandemie als fenomenen die mogelijk van grote invloed kunnen zijn op het welzijn van studenten. Helaas kunnen de uitkomsten onvoldoende uitsluitsel geven over het effect van alleen het sociaal leenstelsel op de mentale gezondheid van studenten. De coronapandemie heeft dermate veel invloed gehad op de mentale gezondheid dat het niet mogelijk is om conclusies over alleen het effect van het sociaal leenstelsel te trekken (RIVM, 2021, p. 5).

Daarom zal deze studie zich focussen op het effect van het sociaal leenstelsel op het mentale welzijn van studenten uit de periode vóór corona. Wanneer er sprake is van geen effect, dan kan de gedaalde mentale welzijn van studenten in 2021 worden verklaard door de pandemie. Wanneer er wel sprake is van een effect, dan zouden beleidsmaatregelen in acht kunnen worden genomen om de pechgeneratie te ondersteunen.

Met de bestaande data is het echter niet mogelijk om volwaardige uitspraken te kunnen doen over het mentale welzijn van studenten. Daarom staat in deze studie het sociale leven van studenten, als onderdeel van hun mentale welzijn, centraal. De keuze om het sociale leven van studenten te onderzoeken zal verder toegelicht worden in het theoretisch kader en het methode hoofdstuk. In deze studie luidt de onderzoeksvraag als volgt: *Wat is het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten?*

1.2 Maatschappelijke- en wetenschappelijke relevantie

Zoals benoemd is de mentale gezondheid van studenten er slecht aan toe. Zo geeft één op de vier studenten aan af en toe of zelfs vaker de wens te hebben gehad om dood te zijn (RIVM, 2021, p. 32). Bovendien ervaart meer dan de helft van de studenten een ongezonde vorm van stress (ISO, 2021, p. 6). Voor het welzijn van studenten is het dus belangrijk om te weten wat de oorzaken van de mentale gezondheidsklachten zijn. Het is daarom van maatschappelijk belang om te achterhalen of de invoering van het sociaal leenstelsel van invloed is geweest op een aspect wat het mentale welzijn van studenten vormt.

Sinds de invoering van het sociaal leenstelsel hebben meerdere wetenschappers zich gewaagd aan het achterhalen van het effect hiervan. Zo heeft Van den Berg (2019) gekeken of de invoering van het sociaal leenstelsel effect heeft op de leeftijd waarop studenten het ouderlijk huis verlaten en op zichzelf gaan wonen. Er is zowel door het NIBUD (Groen & Houtsma, 2021) als Broeders et al. (2020), onderzoek gedaan naar het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op de mate waarin ouders bijdragen aan de financiën van hun kind. Daarnaast heeft het CBS (2021) onderzoek gedaan naar het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Zo hebben zij gekeken of er sprake is van een verandering bij de instroom van studenten in het hoger onderwijs en of de studieresultaten sinds de invoering zijn veranderd. Gezien de schokkende uitkomsten van het RIVM onderzoek (2021) over de mentale welzijn van studenten, is het zeer relevant om te achterhalen of het sociaal leenstelsel ook een rol heeft gespeeld bij de verslechtering van de

mentale welzijn van studenten. Een dergelijke studie ontbreekt echter nog in de wetenschap. Dit heeft er hoogstwaarschijnlijk mee te maken dat bestaande data niet voldoende kan zeggen over het mentale welzijn van studenten over de afgelopen jaren. In dit onderzoek wordt door te focussen op een specifiek onderdeel van het mentale welzijn, toch getracht uitspraken te doen over het eventuele effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op het mentale welzijn van studenten.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal allereerst de institutionele setting van het scriptieonderwerp worden toegelicht. Vervolgens behandelt hoofdstuk 3 het theoretisch kader, waaruit een hypothese wordt afgeleid. In hoofdstuk 4 wordt de onderzoeksmethode toegelicht. Hoofdstuk 5 behandelt de resultaten van het onderzoek. Ten slotte zal in hoofdstuk 6 de conclusie worden beschreven en daarmee antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag. Tevens bespreekt dit hoofdstuk de tekortkoming van het onderzoek en mogelijke adviezen voor vervolgonderzoek.

2. Institutionele setting

In het studiejaar 2015-2016 is het sociaal leenstelsel ingevoerd (Ministerie van Algemene Zaken, 2020). De gedachtegang hierachter was destijds dat studenten in hun toekomstige carrière zoveel profiteren van hun opleiding dat een grotere eigen investering hierin gerechtvaardigd is. Daarbij zal het geld wat bespaard wordt met de invoering van de basisbeurs geïnvesteerd worden in de kwaliteit van het onderwijs (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021). De invoering van het sociaal leenstelsel betekende wel het afscheid van de basisbeurs. Dit is een grote hervorming geweest in het studiefinancieringsstelsel. Zoals in de Wet studiefinanciering 2000 staat beschreven is de basisbeurs een studiefinancieringsstelsel waarbij studenten maandelijks een (leen)bedrag uitbetaald krijgen die bij het behalen van de diploma wordt omgezet van een lening naar een gift. Tevens krijgen sommige studenten in de basisbeurs, afhankelijk van het inkomen van hun ouders, een aanvullende beurs. In 2015 bedroeg de basisbeurs voor uitwonende studenten €286,15 en voor thuiswonende studenten €102,77.

In het sociaal leenstelsel ontvangen studenten geen prestatiebeurs meer. Zij kunnen ervoor kiezen om gebruik te maken van een leenregeling bij Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), tegen een rente die afhankelijk is van de rente op de staatslening. De rente op een studielening is tot nu toe nog altijd 0 procent gebleven (Financieel Dagblad, 2022). Het maximale bedrag wat studenten kunnen lenen is €1033,- per maand en de totale lening moet vanaf twee jaar na het behalen van de studie binnen 35 jaar worden afgelost. De aanvullende beurs is wel van kracht gebleven en het maximale bedrag hiervan is zelfs iets gestegen. Ondanks de hervorming van het studiefinancieringsstelsel, kunnen studenten die hun opleiding zijn begonnen in tijden van de basisbeurs blijven studeren volgens de regels van de basisbeurs tot zij een diploma hebben gehaald (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2021).

Studenten die een opleiding gestart zijn in 2015 of later krijgen door het nieuwe studiefinancieringsstelsel dus geen gift, maar kunnen er wel voor kiezen om geld te lenen. Dit heeft mogelijke gedragsveranderingen tot gevolg. Zo stelt politiek filosoof Ivana Ivkovic in een artikel uit de Trouw dat studenten door te moeten lenen worden beperkt in hun handelingsvrijheid. Zo wordt bijvoorbeeld het hebben van een baan gevoelsmatig een verplichting en kan het voelen alsof er minder ruimte is om anderen dingen te doen (Van Ditmars, 2019).

3. Theoretisch kader

3.1 Gevolgen van (studie)schulden

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat het hebben van schulden een negatieve uitwerking kan hebben op de gezondheid. Zo toont onderzoek van Hamilton et al. (2019, p. 92) dat mensen met een schuld vaker last hebben van psychische problemen. Zij zien dat niet alleen het hebben van een schuld, maar ook het zorgen maken over een (potentiële) schuld kan leiden tot een slechte beoordeling van de eigen mentale gezondheid. In een studie van Fitch et al. (2007, p. 195) wordt gesteld dat schulden eveneens kunnen leiden tot suïcidale gedachten en sociaal isolement. Deze onderzoeken tonen dus aan dat er een relatie is tussen schulden en een verminderde mentale gezondheid. In de wetenschap lijkt er echter geen overeenstemming over welke afhankelijk is van de ander (Brown et al., 2005, p. 648; Evans et al., 2018, p. 496). Veroorzaken de schulden de mentale gezondheidsproblemen of zijn mensen met mentale gezondheidsproblemen meer vatbaar om schulden op te lopen? Webley en Nyhus (2001, p. 442) erkennen het causaliteitsprobleem, maar vinden met hun onderzoek toch bewijs wat aantoont dat het hebben van schulden leidt tot mentale gezondheidsklachten.

Dat schulden een effect hebben op de mentale gezondheid van mensen blijkt ook bij studenten met een studieschuld. Zo toont het onderzoek van Cooke et al. (2004, p. 63) dat studenten met een studielening veel meer mentale problemen hebben dan studenten zonder studielening. Zij ontdekten een verband met het zorgen maken over studieschuld en de veroorzaking van onder andere stress, insomnia en angststoornissen. Dit onderzoek is later onderschreven door een studie onder studenten in Amerika naar het verband tussen studieschuld en de subjectieve welzijn van studenten (Walsemann et al., 2015). Hieruit blijkt dat studenten met een studielening psychisch minder goed functioneren en hun eigen welzijn minder goed beoordelen.

Daarbij willen niet alle studenten geld lenen voor hun studie (Boatman & Evans, 2017). Sommige mensen hebben een leenaversie. Boatman en Evans stellen dat studenten met een leenaversie vaak naast het studeren veel moeten werken om een studieschuld te voorkomen. Meer werk kan ervoor zorgen dat zij een hogere druk ervaren, wat er uiteindelijk toe kan leiden dat studenten niet meer verder willen studeren, mentale gezondheidsproblemen ondervinden en/of een lage subjectieve welzijnsbeoordeling geven (Boatman & Evans, 2017, p. 50). Het niet willen lenen kan dus ook zorgen voor mentale gezondheidsproblemen.

3.2 Stress Process Model van Pearlin

Om de invloed van schulden op de mentale gezondheid beter te kunnen begrijpen wordt gebruik gemaakt van het Stress Process Model van Pearlin (1989). Het Stress Process Model stelt allereerst dat de beïnvloeding van de geestelijke gezondheid al sterk bepaald wordt door voor- en nadelen die iemand geniet, voortkomend uit geslacht, leeftijd, inkomen en dergelijke. De mate waarin iemand oorzaken van stress ervaart is dus deels sociaal bepaald. Daarnaast kan blootstelling aan stress, zoals bijvoorbeeld de dreiging van ontslag bij een reorganisatie op werk, de mentale gezondheid ook beïnvloeden. Zo wordt in het model ook het zorgen maken over geldzaken aangehaald als voorbeeld van blootstelling aan stress wat leidt tot negatieve beïnvloeding van de mentale gezondheid (Pearlin, p. 245). Volgens het Stress Process Model kan de impact van de blootstelling aan stress worden beperkt door sociale en persoonlijke hulpbronnen. Deze hulpbronnen vindt men onder andere in sociale steun bij bijvoorbeeld vrienden of familie.

Drentea en Reynolds (2014) hebben met hun onderzoek gekeken hoe schulden in het Stress Process Model passen. Zij zien uiteindelijk drie manieren waarop schulden van invloed kunnen zijn op de mentale gezondheid van mensen (Drentea & Reynolds, 2014, pp. 16-17). Allereerst kunnen schulden een directe invloed hebben op de mentale gezondheid. De stress van het hebben van schulden en daarmee bepaalde dingen niet direct kunnen betalen, kan gezien worden als alledaagse stress die uiteindelijk van invloed kan zijn op de mentale gezondheid van de mens. Ten tweede kan het hebben van schulden indirect invloed uitoefenen op de mentale gezondheid door de schaamte die het met zich meebrengt. Het hebben van schulden kan voelen alsof jij niet zelfstandig je financiën kan managen. Dit leidt tot schaamte en in sommige gevallen daardoor zelfs tot sociale isolatie, wat slecht is voor de mentale gezondheid. Zoals eerder beschreven is sociale steun juist van groot belang bij het verminderen van de gevolgen door stress voor de mentale gezondheid. De derde en laatste mogelijkheid stelt dat schulden ook van positieve invloed kunnen zijn op de mentale gezondheid. Het kan namelijk ook worden gezien als middel om uit een bepaalde stress te komen. Wanneer iemand in geldnood is kan dat leiden tot veel stress, wat weer impact heeft op de mentale gezondheid. De mogelijkheid om te lenen neemt deze stress weg, wat dus (op korte termijn) een positieve uitwerking heeft op de mentale gezondheid.

3.3 Sociaal leven en mentale gezondheid

Zoals beschreven door onder andere Fitch et al. (2007, p. 195), kunnen schulden leiden tot een sociaal isolement. Dit terwijl in het Stress Process Model (Pearlin, 1989) wordt aangegeven dat sociale steun een manier is om de impact van de stress juist in te perken. Het participeren in sociale activiteiten draagt bij aan het ontwikkelen van socialisatie en zorgt ervoor dat men zich onderdeel voelt van iets, wat positief werkt voor de mentale gezondheid (Dumont & Provost, 1999, p. 347). Daarom is het participeren in sociale activiteiten en het hebben van sociale interacties dus van groot belang voor de mentale gezondheid van mensen (Brown et al., 2005, p. 646). Onderzoek van Jaremka et al. (2014, p. 953) onderschrijft dit belang en laat zien dat eenzaamheid de risico's op verschijnselen als depressie, pijn en vermoeidheid vergroot. Dit heeft dus niet alleen effect op de mentale gezondheid, maar ook op de fysieke gezondheid.

In een boek over hoe subjectieve welzijn kan worden gemeten, beschrijft de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) dat het hebben van sociale contacten een van de belangrijkste onderdelen is van een gezond welzijnsgevoel. Daarbij stellen zij dat een gezond welzijnsgevoel direct in verbinding staat met een goede mentale gezondheid (OECD, 2013, pp. 148-149). De OESO groepeerde elf aspecten om subjectieve welzijn te meten, waarvan sociale contacten er één van is. Daarbij zien zij het opbouwen van sociaal kapitaal als een van de vier instrumenten om het welzijn van mensen te verbeteren (OECD, 2018, p. 22). Dit laat zien hoe belangrijk sociale contacten zijn voor de gezondheid van de mens.

Het belang van sociale interacties werd al helemaal pijnlijk duidelijk tijdens de uitbraak van de coronapandemie. Uit onderzoek van het CBS (Hupkens, 2021) blijkt dat in de tweede helft van 2020 9% van de 18 tot 35-jarigen een hoog risico hadden op angststoornissen of een depressie. Dit heeft te maken met dat men nauwelijks in contact kon komen met anderen om de besmettingskans te verkleinen. Achteraf gezien is gebleken dat mensen met een sterk sociaal netwerk tijdens de coronapandemie minder vatbaar zijn gebleken voor mentale gezondheidsproblemen dan mensen met een minder sterk sociaal netwerk (Snel et al., 2021, p. 214). Dit toont wederom het belang van sociale interacties.

3.4 Hypothese

Het theoretisch kader heeft laten zien dat sociale interacties en het participeren in sociale activiteiten van groot belang zijn voor de mentale gezondheid van mensen. Met de invoering van het sociaal leenstelsel is de verwachting dat studenten minder geld te besteden hebben aan

sociale activiteiten, wat een negatieve uitwerking heeft op de mentale gezondheid van studenten. Bovendien zullen studenten door het mislopen van de basisbeurs hogere studieschulden hebben, waardoor zij stress kunnen ervaren over hun financiële situatie. Deze stress kan ertoe leiden dat zij zich sociaal isoleren, wat eveneens slecht is voor de mentale gezondheid. Zoals ook in de inleiding beschreven, blijkt uit onderzoek dat de mentale gezondheid van studenten in het jaar 2021 er slecht aan toe is (RIVM, 2021). Dit zou dus mogelijk kunnen komen door de invoering van het sociaal leenstelsel, aangezien de verwachting is dat zij minder geld uitgeven aan sociale activiteiten. Daarom luidt de hypothese van deze studie als volgt: de invoering van het sociaal leenstelsel zorgt ervoor dat studenten minder geld uitgeven aan sociale activiteiten.

4. Onderzoeksopzet

4.1 Data van Studentenmonitor

Om het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten te achterhalen wordt gebruikt gemaakt van bestaande data van de Studentenmonitor (z.d.). De Studentenmonitor neemt jaarlijks een enquête af onder Nederlandse studenten die aan het hoger onderwijs studeren. Dit wordt gedaan in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het doel van de jaarlijkse enquête is om een beeld te kunnen schetsen van de sociaaleconomische ontwikkelingen van studeren in het hoger onderwijs. Elk jaar wordt de enquête aan het eind van een studiejaar afgenomen. De beschikbare dataset loopt van 2001 tot en met 2020, met uitzondering van het jaar 2010 waarin geen enquêtes zijn afgenomen. In totaal omvat de dataset 256.182 respondenten. De Studentenmonitor stelt dat de data voldoende representatief is om resultaten te kunnen generaliseren naar de populatie, ofwel de Nederlandse studenten.

4.2 Sociaal leven van studenten als variabele

De Studentenmonitor (z.d.) behandelt in de vragenlijsten meerdere thema's zoals bijvoorbeeld studievoortgang, studiekeuze, kwaliteit van de studie en de inkomsten en uitgaven van een student. Dit onderzoek focust zich alleen op het sociale leven van studenten, op de financiële situatie van studenten en of studenten een basisbeurs ontvangen of in het sociaal leenstelsel zitten. Met deze data uit de studentenmonitor wordt achterhaald of het sociaal leenstelsel invloed heeft op het sociale leven van studenten en daarmee indirect ook op de mentale gezondheid van studenten.

Sociaal leven is, zoals beschreven in het theoretisch kader, van belang voor het mentale welzijn van de mens en dus ook voor studenten. In de Studentenmonitor worden echter geen vragen gesteld over hoeveel tijd studenten besteden aan sociale activiteiten. Dit kan echter wel worden afgeleid uit het bedrag dat studenten per maand besteden aan sociale activiteiten. In de Studentenmonitor zijn uitgaven aan sociale activiteiten omvatten in de volgende vraag: "Kun je aangeven hoe hoog dit studiejaar je kosten/uitgaven zijn voor ontspanning/uitgaan/sport?". De uitgaven aan sociale activiteiten is daarmee dus de afhankelijke variabele van de studie.

4.3 Difference in Difference regressieanalyse

Om te achterhalen of het sociaal leenstelsel invloed heeft op het sociale leven van studenten is de *Difference in Difference* regressieanalyse (DiD) gekozen als methode. Bij de DiD methode worden twee groepen van elkaar onderscheiden en worden deze groepen op twee punten in de tijd gemeten en vergeleken. De ene groep, ook wel de doelgroep, ondergaat tussen de twee meetpunten een treatment waarvan de verwachting is dat die een bepaald effect zal bewerkstelligen. De andere groep, genaamd de controlegroep, ondergaat geen treatment en kan daardoor (indien de groepen vergelijkbaar met elkaar zijn) worden gezien als situatie wanneer geen treatment heeft plaatsgevonden (Card & Krueger, 1993).

Er is gekozen voor de DiD methode omdat de beschikbare data zich het beste hiertoe leent. Ondanks de invoering van het sociaal leenstelsel zijn er namelijk toch studenten die de basisbeurs blijven ontvangen na het invoeren van het nieuwe studiefinancieringsstelsel. Hierdoor kunnen twee soortgelijke groepen met elkaar worden vergeleken gedurende de onderzoeksperiode, waardoor het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel zichtbaar kan worden gemaakt.

De doelgroep in deze studie zijn alle studenten die 4 jaar of korter studeren en die na de invoering van het sociaal leenstelsel ook daadwerkelijk in het sociaal leenstelsel zitten. De controlegroep zijn studenten die langer dan vier jaar studeren en tevens een basisbeurs ontvangen. De meetpunten zijn in 2015 en in 2019. Er is gekozen voor het jaar 2015 (studiejaar 2014-2015) aangezien dit het laatste jaar is waarin de basisbeurs gold en er dus nog geen onderscheid was in studiefinancieringsstelsels tussen studenten. Dit maakt het mogelijk om de twee groepen te vergelijken vóór de treatment heeft plaatsgevonden. De treatment is in dit geval de invoering van het sociaal leenstelsel. De meting in 2015 kan gezien worden als nulmeting. Het jaar 2019 (studiejaar 2018-2019) is gekozen aangezien dit het laatste jaar is waarvoor data beschikbaar is van vóór de coronapandemie. Aangezien tijdens de coronapandemie sociaal contact beperkt was en er dus naar verwachting ook weinig uitgaven zijn gedaan, is die data niet representatief om mee te nemen in de analyse. Het onderscheid in de groepen is dus het aantal jaar dat zij studeren en is ook afhankelijk in welk studiefinancieringsstelsel zij zitten. De reden dat de groepen op deze wijze zijn verdeeld heeft te maken met het verschil in jaren tussen de twee meetpunten. Studenten die langer dan vier jaar studeren hebben een grote kans om nog een basisbeurs te ontvangen in 2019. Studenten die vier jaar of korter studeren krijgen geen basisbeurs in 2019 en zitten dus automatisch in het sociaal leenstelsel.

4.4 De steekproef

Ondanks dat de volledige dataset bestaat uit 256.182 respondenten, kunnen niet alle respondenten worden meegenomen in deze studie. De data is opgeschoond en gefilterd. Zo zijn de jaren 2001 tot en met 2009 uit de dataset verwijderd. Dit komt door een belangrijke vraag voor de studie, namelijk een vraag om te bepalen of iemand in de doelgroep of controlegroep zit, niet gesteld is in deze jaren. Het gaat hierbij om de vraag: “In welk jaar en in welke maand stond je voor het eerst in het hoger onderwijs (hogeschool of universiteit) ingeschreven?”. Zoals al eerder beschreven is het jaar 2020 ook niet meegenomen aangezien in dit jaar sprake was van een coronapandemie die waarschijnlijk teveel invloed heeft op de afhankelijke variabele. Verder zijn alle niet bruikbare data, zoals negatieve getallen bij de uitgaven aan sociale activiteiten en niet ingevulde antwoorden, uit de dataset gehaald.

Tot slot zijn bij de vraag of iemand in het sociaal leenstelsel zit of een basisbeurs ontvangt alle “weet ik niet” antwoorden veranderd naar “sociaal leenstelsel”. Wanneer men wel studeert na de invoering van het sociaal leenstelsel en niet weet in welk studiefinancieringsstelsel zij zitten, dan wordt er dus vanuit gegaan dat zij in het sociaal leenstelsel zitten. Studenten die een basisbeurs ontvangen krijgen namelijk maandelijks een bedrag gestort op hun rekening. Wanneer men maandelijks een bedrag ontvangt, terwijl zij niet actief een lening hebben aangevraagd, wordt er vanuit gegaan dat zij weten dat dit bedrag een basisbeurs is en dat deze personen dus op de hoogte zijn in welk studiefinancieringsstelsel zij zitten.

Na het opschonen en filteren van de dataset zijn er flink wat respondenten afgevallen. Van de 256.182 respondenten zijn er voor de totale periode van 2011 tot en met 2019 nog 92.979 respondenten over. Voor de DiD methode wordt echter alleen gekeken naar de jaren 2015 en 2019. Voor deze analyse geldt dus een steekproef van in totaal 22.268 respondenten.

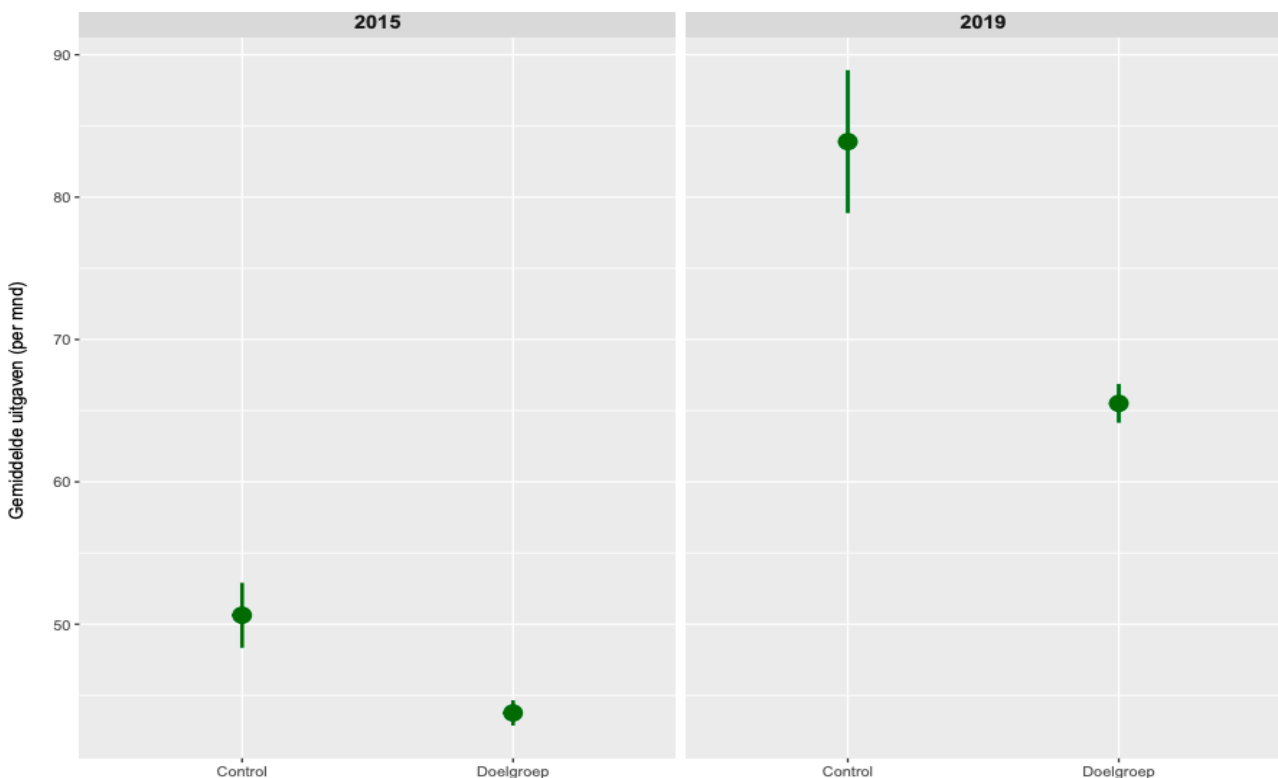
5. Analyse

5.1 Outliers

Bij het analyseren van de data is gebleken dat er een aantal outliers in de dataset zitten bij de gegevens over de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten per maand die de resultaten sterk beïnvloeden. Het gaat om alle waarden die groter of gelijk zijn aan 5000. Het is zeer onwaarschijnlijk dat een student per maand €5000,- of meer besteedt aan sociale activiteiten. Daarom is besloten om deze waarden uit de dataset te halen. De exacte waarden die zijn verwijderd uit de dataset zijn: 30.000, 29.999, 10.000, 9.999 en 5.000.

5.2 Difference in Difference regressieanalyse

Voor de DiD regressieanalyse wordt het jaar 2015 genomen als nulmeting en het jaar 2019 als het jaar waar wordt gemeten wat het effect is van de treatment, de invoering van het sociaal leenstelsel. In afbeelding 1 worden de gemiddelde uitgaven per maand aan sociale activiteiten weergegeven per jaar en per groep. Uit deze afbeelding valt al af te lezen dat zowel de doelgroep als de controlegroep meer geld is gaan uitgeven aan sociale activiteiten in 2019. Het verschil in uitgaven tussen de twee groepen is tussen 2015 en 2019 wel verschillend. De controlegroep heeft namelijk een groter verschil in uitgaven per maand tussen 2015 en 2019, dan de doelgroep. Het is denkbaar dat dit verschil komt omdat de doelgroep de treatment is ondergaan.

Grafiek 1

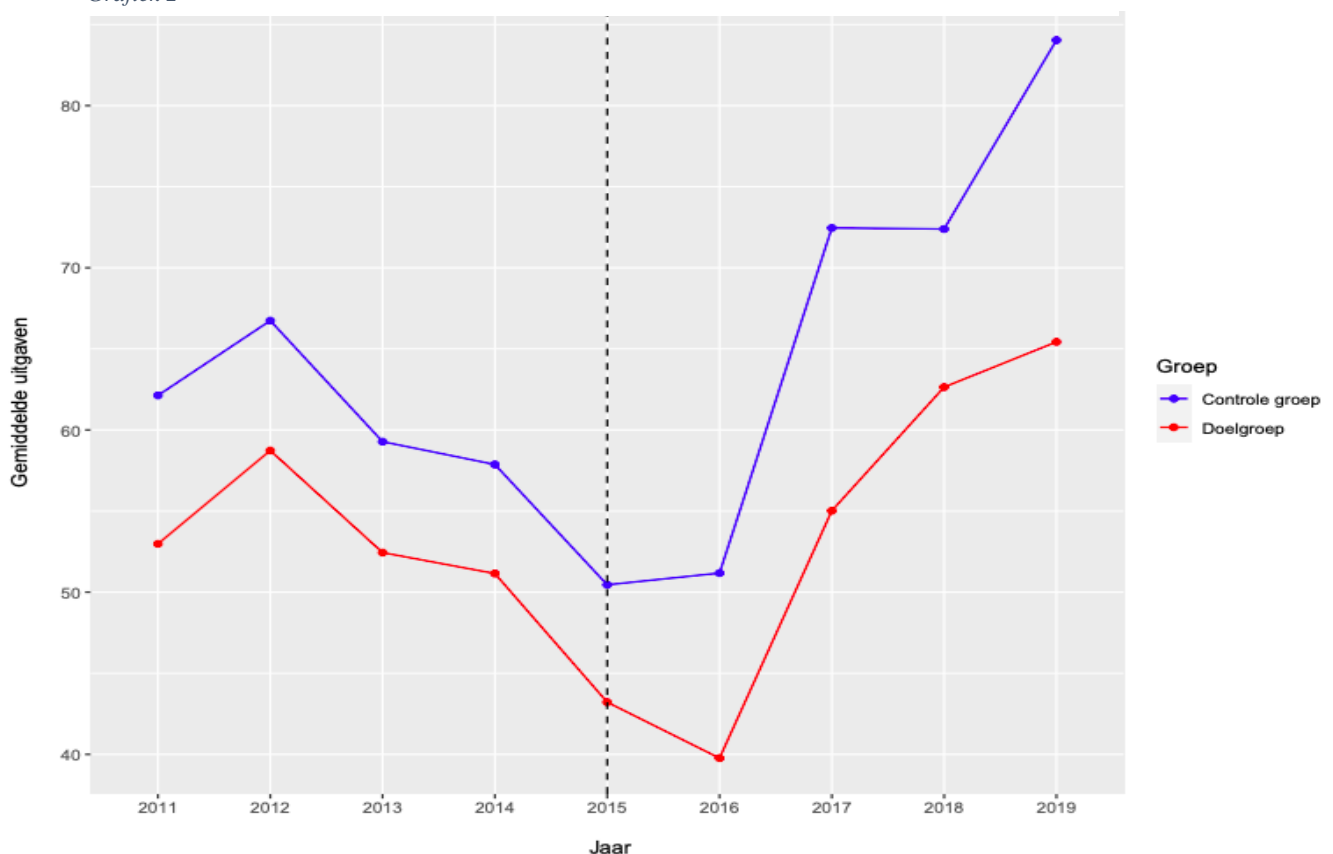
Aantal respondenten	2015	2019
Controlegroep	1771	1295
Doelgroep	8608	10594

Tabel 1

Daarnaast laat grafiek 1 ook zien dat de spreiding van het betrouwbaarheidsinterval (van 95%) groter is bij de controlegroep. Dit valt te verklaren door het aantal respondenten per groep. Tabel 1 laat het aantal respondenten per groep en per jaar zien. In 2015 zaten er 6837 respondenten meer in de doelgroep. In 2019 waren dit er zelfs 9299 meer. Het verschil tussen het aantal respondenten in de doelgroep en controlegroep valt te verklaren omdat er logischerwijs minder studenten zijn die langer dan vier jaar studeren en een basisbeurs ontvangen. Er zijn dus logischerwijs ook meer studenten die vier jaar of korter studeren en na 2015 in het sociaal leenstelsel zitten.

Door het toegenomen verschil tussen de groepen in uitgaven aan sociale activiteiten in 2019 is de verwachting dat de invoering van het sociaal leenstelsel hier weldegelijk invloed op heeft gehad. Om een betere schatting te kunnen maken met de gemiddelde uitgaven per maand tussen de groepen wordt verder gekeken dan naar alleen de jaren 2015 en 2019. Grafiek 2 geeft de gemiddelde uitgaven aan sociale activiteiten per maand tussen de groepen en de verschillende jaren weer.

Grafiek 2

Wat wederom in grafiek 2 opvalt is dat de controlegroep standaard gemiddeld meer uitgeeft aan sociale activiteiten dan de doelgroep. Dit heeft er hoogstwaarschijnlijk mee te maken dat studenten die langer dan vier jaar studeren een hoger inkomen hebben en daardoor meer te besteden hebben aan sociale activiteiten. Het is te zien dat vóór de invoering van het sociaal leenstelsel de gemiddelde uitgaven van de controlegroep en de doelgroep gelijk stegen en daalden. Bij de invoering van het sociaal leenstelsel in het studiejaar 2015-2016, ook wel het moment van de treatment, is gelijk te zien dat de controlegroep iets meer uitgeeft dan het jaar ervoor en dat de doelgroep minder uitgeeft dan het jaar ervoor. Vanaf dit punt stijgen en dalen de gemiddelde uitgaven van de groepen dus niet meer gelijk. Dit geldt ook voor de jaren daarna. Ook deze grafiek laat dus zien dat de invoering van het sociaal leenstelsel waarschijnlijk van invloed is op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten.

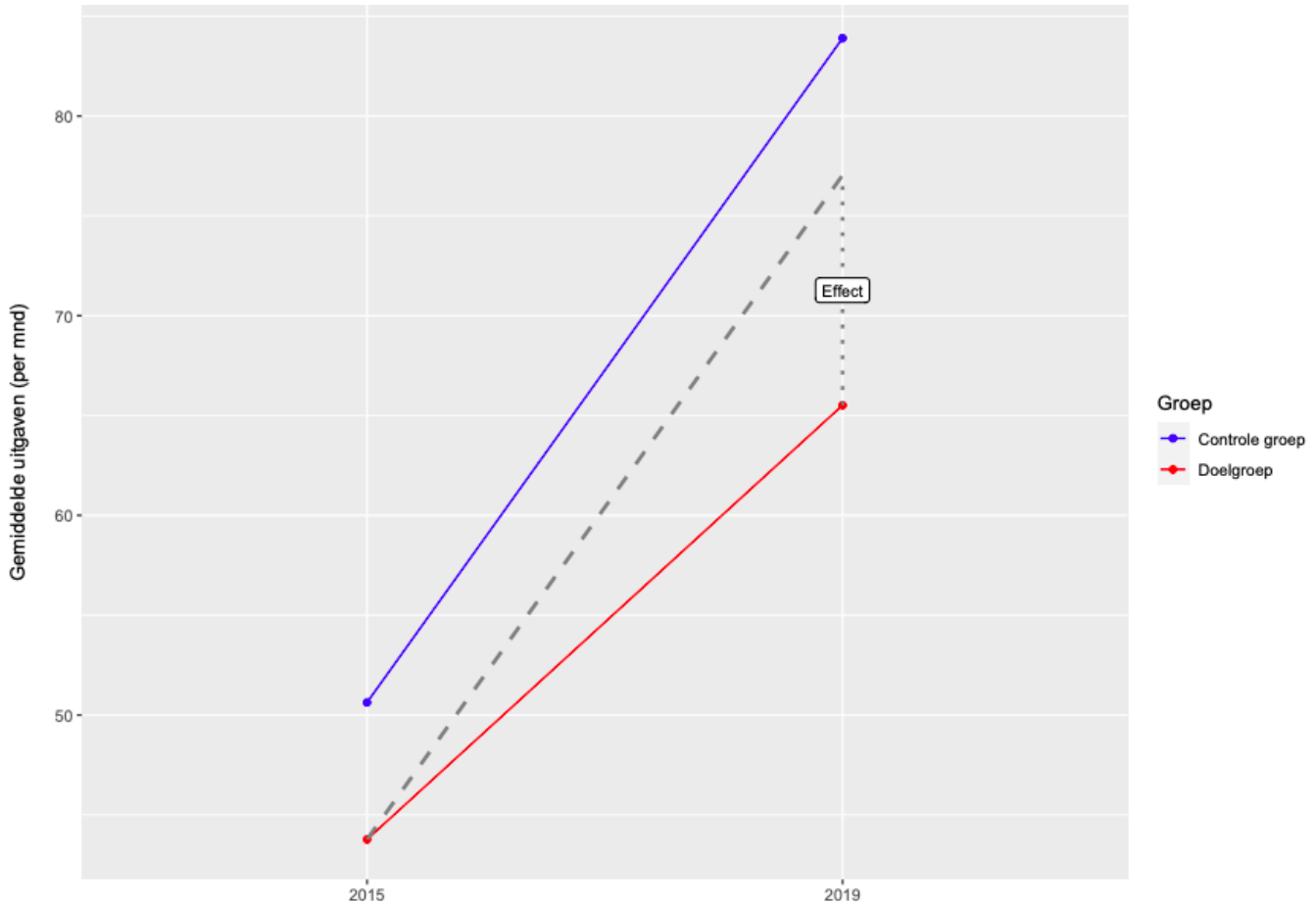
De hierboven genoemde resultaten kunnen op basis van toeval zijn gevonden. Om er zeker van te zijn dat het niet op basis van toeval is gevonden en om het effect te achterhalen van de invoering van het sociaal leenstelsel is een DiD regressieanalyse uitgevoerd. Tabel 2 toont de output van deze regressieanalyse. Hieruit valt af te lezen dat het effect van de treatment -11,5 is. Dit betekent dat studenten uit de doelgroep gemiddeld per maand €11,50 minder uitgeven dan dat zij naar verwachting zouden doen wanneer het sociaal leenstelsel niet was ingevoerd. Het gevonden effect is daarbij sterk significant. Het heeft namelijk een p-waarde van 0,0000021. Dat toont aan dit effect niet op toeval berust.

	Estimate	Std. Error	Statistic	P. value
Intercept	50,6	1,47	34,5	$2,22 \cdot 10^{-254}$
Groep	- 6,86	1,61	-4,26	$2,05 \cdot 10^{-5}$
Jaar	33,3	2,26	14,7	$6,11 \cdot 10^{-49}$
Diff-in-Diff regr.	- 11,5	2,43	-4,75	$2,10 \cdot 10^{-6}$

Tabel 2

Gemiddeld genomen zijn de uitgaven per maand in het jaar 2019 voor de controlegroep rond de €84,- en voor de doelgroep rond de €65,-. Een effect van €11,50 is daarmee vergeleken dus vrij fors. Er kan gesteld worden dat de invoering van het sociaal leenstelsel een sterke invloed heeft gehad op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten. Om het effect inzichtelijk te maken is op de volgende pagina in grafiek 3 de regressieanalyse weergegeven. Hierbij is de blauwe lijn de controlegroep en de rode lijn de doelgroep. De grijze stippellijn laat de

verwachting voor de doelgroep zien wanneer de treatment niet had plaatsgevonden. De helling van de grijze stippellijn is afgeleid van de helling van de controlegroep. Het eindpunt van de grijze stippellijn min het daadwerkelijke eindpunt van de doelgroep is het effect van de treatment, ofwel €11,50.

Grafiek 3

5.3 Multivariabele Difference in Difference regressieanalyse

Zoals hierboven beschreven heeft de invoering van het sociaal leenstelsel een zeer significant en sterk effect. Het kan echter zo zijn dat de uitkomst wordt beïnvloed door andere variabelen. Daarom is de DiD regressie ook geanalyseerd met een correctie voor de volgende twee controlevariabelen: geslacht en financiële situatie van de respondent. Er is gekozen om te corrigeren voor geslacht omdat dit een algemeen kenmerk is (Been et al., 2020). Vaak wordt ook nog gecorrigeerd voor leeftijd, maar leeftijd is in dit geval al voor een groot deel in de verdeling van de doelgroep en controlegroep meegenomen. Studenten die namelijk langer studeren dan vier jaar zijn vaak ouder dan studenten die net beginnen met studeren. Er is daarnaast ook gekozen om te corrigeren voor financiële situatie van de respondent. De financiële situatie van een student heeft vanuit logische redenatie mogelijk ook een grote

invloed op de uitgaven aan sociale activiteiten. Onderstaand laat tabel 3 de resultaten zien van de multivariabele DiD regressieanalyse.

	Estimate	Std. Error	Statistic	P. value
(intercept)	56	1,95	28,8	$6,19 \cdot 10^{-179}$
Groep	-5,98	1,60	-3,73	$1,91 \cdot 10^{-4}$
Jaar	32,30	2,30	14	$1,58 \cdot 10^{-44}$
Geslacht vrouw	-13,50	0,86	-15,7	$2,40 \cdot 10^{-55}$
Financiële situatie 2	3,73	1,37	2,73	$6,31 \cdot 10^{-3}$
Financiële situatie 3	2,69	1,35	1,99	$4,66 \cdot 10^{-2}$
Financiële situatie 4	3,99	1,44	2,78	$5,51 \cdot 10^{-3}$
Financiële situatie 5	1,80	1,58	1,14	$2,56 \cdot 10^{-1}$
Diff-in-Diff regr. gecorrigeerd	-10,30	2,42	-4,26	$2,03 \cdot 10^{-5}$

Tabel 3

	Controlegroep	Doelgroep
Man	1350	6690
Vrouw	1716	12512

Tabel 4

Uit tabel 3 blijkt dat de variabele geslacht vrij bepalend is voor de uitgaven per maand. Vrouwen geven namelijk gemiddeld €13,50 minder uit aan sociale activiteiten dan mannen. Dit resultaat is significant met een p-waarde van $2,40 \cdot 10^{-55}$. Daarmee heeft de variabele geslacht een verrassend grote invloed op de gemiddelde uitgaven aan sociale activiteiten. Deze invloed valt enigszins te verklaren door de verschillen in aantallen tussen mannen en vrouwen. Tabel 4 laat het aantal mannen en vrouwen zien per groep. Zoals af te lezen zitten zowel in de controlegroep

als in de doelgroep veel meer vrouwen dan mannen. In de doelgroep is het aantal mannen zelfs bijna de helft van het aantal vrouwen.

De controlevariabele over de financiële situatie van de respondent blijkt een minder grote invloed te hebben op de uitgaven aan sociale activiteiten in tegenstelling tot het geslacht. De vraag die hoort bij deze variabele is: “Ervaar je op dit moment financiële moeilijkheden”? De antwoordmogelijkheden hiervoor liepen van 1 (= geen financiële moeilijkheden) tot en met 5 (ernstige financiële moeilijkheden). Uit de analyse blijkt dat de respondenten die niet in financiële moeilijkheden zitten minder geld uitgeven aan sociale activiteiten dan respondenten die wel financiële moeilijkheden ondervinden. Dit is tegen de verwachting in, aangezien de verwachting is dat studenten die financiële moeilijkheden ervaren minder geld te besteden hebben aan sociale activiteiten. De data over de verschillende antwoordmogelijkheden van de financiële situatie zijn significant, op de laatste antwoordmogelijkheid (financiële situatie 5) na.

De variabelen geslacht en financiële situatie hebben beide een significante invloed op de uitgaven aan sociale activiteiten per maand. Hierdoor moet er gecorrigeerd worden voor deze controlevariabelen bij de DiD regressieanalyse. Na het corrigeren valt het op dat het effect iets minder sterk is geworden. Het is namelijk gekrompen van €11,50 naar €10,30. Desondanks is dit nog steeds een sterk effect. Ook het gecorrigeerde effect is significant, met een p-waarde van 0,0000203.

6. Conclusie & Discussie

6.1 Conclusie

In deze studie is gekeken of de invoering van het sociaal leenstelsel effect heeft op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten. Het resultaat van de DiD regressieanalyse heeft laten zien dat het sociaal leenstelsel een effect heeft van -11,5. Studenten uit de doelgroep geven dus gemiddeld €11,50 minder uit aan sociale activiteiten dan dat ze zouden doen wanneer het sociaal leenstelsel niet was ingevoerd. Dit is relatief gezien een zeer sterk effect. Het is echter niet gecorrigeerd op variabelen die mogelijk sterk van invloed kunnen zijn op de uitgaven van studenten aan sociale activiteiten. Daarom is ook een multivariabele DiD regressieanalyse uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat geslacht van grote invloed is en dat de financiële situatie van studenten relatief gezien van iets minder grote invloed is op de uitgaven aan sociale activiteiten. Beide variabelen zijn uiteindelijk meegenomen als correctie op de DiD regressieanalyse, wat resulteert in een effect van -10,3. Studenten uit de doelgroep geven dus gemiddeld €10,30 minder uit aan sociale activiteiten dan dat ze zouden doen wanneer het sociaal leenstelsel niet was ingevoerd. Hiermee is de hypothese bewezen. Deze is namelijk: de invoering van het sociaal leenstelsel zorgt ervoor dat studenten minder geld uitgeven aan sociale activiteiten.

Daarmee kan tevens antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag. De onderzoeksvraag is: *Wat is het effect van de invoering van het sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten?* Studenten geven door de invoering van het sociaal leenstelsel minder geld uit aan sociale activiteiten, waardoor zij dus naar verwachting een minder sociaal leven hebben. Zoals beschreven in het theoretisch kader is een sociaal leven juist van belang voor de mentale gezondheid van de mens. Daarom heeft het sociaal leenstelsel dus mogelijk indirect invloed op de mentale gezondheid van studenten.

6.2 Discussie

Idealiter kon met dit onderzoek uitsluitsel worden gegeven over de invloed van het sociaal leenstelsel op de mentale gezondheid van studenten. Aangezien het onderzoek van het RIVM heeft aangetoond dat het slecht gaat met de mentale gezondheid van studenten, was het zeer waardevol geweest om te kunnen achterhalen of het sociaal leenstelsel hier een bijdrage aan heeft geleverd. Wegens gebrek aan bestaande data en tevens gebrek aan tijd om zelfstandig data te verzamelen, is dit niet mogelijk geweest. Hierdoor kunnen helaas geen harde conclusies

worden getrokken over de invloed van het sociaal leenstelsel op de mentale gezondheid van studenten.

Het onderzoek heeft wel een aspect van de mentale gezondheid kunnen meten, waardoor een indicatie kan worden gegeven over de invloed van het sociaal leenstelsel op de mentale gezondheid van studenten. Meerdere onderzoeken zijn gedaan naar een aspect van mentale gezondheid, zoals bijvoorbeeld naar de hoogte van de studieschuld en de mate van financiële stress die studenten daarbij ervaren. Dit is echter het eerste onderzoek waarbij de invloed van de invoering van het sociaal leenstelsel op het sociale leven van studenten, als aspect van mentale gezondheid, is onderzocht. Dat maakt deze studie een relevant startpunt voor verder onderzoek.

Om beter de invloed van het sociaal leenstelsel te kunnen meten zou vervolg onderzoek nodig zijn naar de andere aspecten van mentale gezondheid. Zo kunnen bestaande onderzoeken die andere aspecten van de mentale gezondheid van studenten hebben gemeten worden gecombineerd om meer te kunnen zeggen over de invloed van het sociaal leenstelsel. Daarnaast is het relevant om nieuwe data te verzamelen die gaat over de andere aspecten van mentale gezondheid van studenten. Dit is omdat de huidige data beperkt inzicht biedt om uitspraken te kunnen doen over het verschil in mentale gezondheid tussen studenten in het sociaal leenstelsel en in de basisbeurs. Zeker aangezien het sociaal leenstelsel binnenkort weer wordt vervangen door de basisbeurs, kan door de juiste data te verzamelen, goed onderzoek worden gedaan naar het verschil in mentale gezondheid tussen studenten in het sociaal leenstelsel en studenten met een basisbeurs.

Referentielijst

- Been, J., Knoef, M., & Dalhuijsen, J. (2020). Early-life financial behavior, intergenerational transfers, and employment: Insights from a nudge in student loan policy. *Netspar*.
https://www.netspar.nl/assets/uploads/P20200615_DP017_Been.pdf
- Berg, L. (2019). The impact of student financial aid reforms on leaving home: Evidence from the Netherlands. *Population, Space and Place*, 26(2). <https://doi.org/10.1002/psp.2281>
- Boatman, A., & Evans, B. J. (2017). How Financial Literacy, Federal Aid Knowledge, and Credit Market Experience Predict Loan Aversion for Education. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 671(1), 49–68.
<https://doi.org/10.1177/0002716217695779>
- Broeders, T., Been, J., & Knoef, M. (2020). Ouders springen meer bij door het afschaffen van de basisbeurs voor studenten. *ESB*, 105(4792), 554–556.
- Brown, S., Taylor, K., & Wheatley Price, S. (2005). Debt and distress: Evaluating the psychological cost of credit. *Journal of Economic Psychology*, 26(5), 642–663.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2005.01.002>
- Card, D., & Krueger, A. (1993). Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast Food Industry in New Jersey and Pennsylvania. *National bureau of economic research*.
<https://doi.org/10.3386/w4509>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, 18 mei). *1. Inleiding*. Geraadpleegd op 28 mei 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/hoe-vergaat-het-studenten-in-het-leenstelsel-/1-inleiding>

CNV Jongeren. (2021, 15 december). *Persbericht | : eindelijk ziet een nieuw kabinet om naar studenten met schulden*. Geraadpleegd op 28 maart 2022, van <https://www.cnvjongeren.nl/nieuws/persbericht-cnv-jongeren-eindelijk-ziet-een-nieuw-kabinet-om-naar-studenten-met-schulden/>

Cooke, R., Barkham, M., Audin, K., Bradley, M., & Davy, J. (2004). Student debt and its relation to student mental health. *Journal of Further and Higher Education*, 28(1), 53–66. <https://doi.org/10.1080/0309877032000161814>

CPB, Bolhaar, J., Kuijpers, S., & Zumbuehl, M. (2020, mei). *Effect Wet studievoorschot op toegankelijkheid en leengedrag*. CPB Policy Brief. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Policy-Brief-Effect-Wet-studievoorschot-op-toegankelijkheid-en-leengedrag.pdf>

Drentea, P., & Reynolds, J. R. (2014). Where Does Debt Fit in the Stress Process Model? *Society and Mental Health*, 5(1), 16–32. <https://doi.org/10.1177/2156869314554486>

Dumont, M., & Provost, M. A. (1999). Resilience in Adolescents: Protective Role of Social Support, Coping Strategies, Self-Esteem, and Social Activities on Experience of Stress and Depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(3), 343–363. <https://doi.org/10.1023/a:1021637011732>

- Evans, J., Fitch, C., Collard, S., & Henderson, C. (2018). Mental health and debt collection: a story of progress? Exploring changes in debt collectors' attitudes and practices when working with customers with mental health problems, 2010–2016. *Journal of Mental Health*, 27(6), 496–503. <https://doi.org/10.1080/09638237.2018.1466040>
- Financieel Dagblad. (2022, 5 mei). *Het gratisgeldfeestje voor de lenende student is echt voorbij*. FD.nl. Geraadpleegd op 28 mei 2022, van <https://fd.nl/financiele-markten/1438877/het-gratisgeldfeestje-voor-de-lenende-student-is-echt-voorbij>
- Fitch, C., Chaplin, R., Trend, C., & Collard, S. (2007). Debt and mental health: the role of psychiatrists. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13(3), 194–202. <https://doi.org/10.1192/apt.bp.106.002527>
- Groen, A., & Houtsma, N. (2021, juni). *Nibud Studentenonderzoek 2021*. NIBUD. <https://www.nibud.nl/download/2033/>
- Hamilton, H. A., Wickens, C. M., Ialomiteanu, A. R., & Mann, R. E. (2019). Debt stress, psychological distress and overall health among adults in Ontario. *Journal of Psychiatric Research*, 111, 89–95. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2019.01.008>
- Hupkens, C. R. E. C. (2021, 3 september). *Ervaren impact corona op mentale gezondheid en leefstijl*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 29 mei 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/ervaren-impact-corona-op-mentale-gezondheid-en-leefstijl?onepage=true>

ISO. (2021, 11 november). *Student kan het hoofd nauwelijks boven water houden: 'We verdrinken in mentale problemen'*. Geraadpleegd op 28 maart 2022, van <https://iso.nl/2021/11/student-kan-het-hoofd%e2%80%afnauwelijks%e2%80%afboven-water-houden-we-verdrinken-in-mentale-problemen/>

Jaremka, L. M., Andridge, R. R., Fagundes, C. P., Alfano, C. M., Povoski, S. P., Lipari, A. M., Agnese, D. M., Arnold, M. W., Farrar, W. B., Yee, L. D., Carson, W. E., Bekaii-Saab, T., Martin, E. W., Schmidt, C. R., & Kiecolt-Glaser, J. K. (2014). Pain, depression, and fatigue: Loneliness as a longitudinal risk factor. *Health Psychology, 33*(9), 948–957. <https://doi.org/10.1037/a0034012>

Ministerie van Algemene Zaken. (2020, 3 juli). *Toegankelijkheid hoger onderwijs onveranderd door studievoorschot*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 28 mei 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/07/03/toegankelijkheid-hoger-onderwijs-onveranderd-door-studievoorschot>

Ministerie van Algemene Zaken. (2022, 25 maart). *Invoering basisbeurs voor alle studenten in hoger onderwijs*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 26 maart 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/25/invoering-basisbeurs-voor-alle-studenten-in-hoger-onderwijs>

Nibud. (2021, 29 juni). *Nibud: Leenstelsel vergroot verschillen tussen studenten*. Nibud - Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting. Geraadpleegd op 27 maart 2022, van

<https://www.nibud.nl/beroepsmatig/nibud-leenstelsel-vergroot-verschillen-tussen-studenten/>

NOS. (2022, 5 februari). *De schuld van de pechgeneratie* [Video]. NOS.
<https://nos.nl/op3/video/2415810-de-schuld-van-de-pechgeneratie>

OECD. (2013). *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. Van Haren Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264191655-en>

OECD. (2018). *How's Life? 2017: Measuring Well-being*. Organization For Economic Co-Operation & Development. https://doi.org/10.1787/how_life-2017-en

Pearlin, L. I. (1989). The Sociological Study of Stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 30(3), 241–256. <https://doi.org/10.2307/2136956>

RIVM. (2021, november). *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs* (Deelrapport 1). Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.
<https://doi.org/10.21945/RIVM-2021-0194>

Snel, E., De Boom, J., Van Bochove, M., & Engbersen, G. (2021). Sociaal kapitaal als bescherming tegen de mentale gevolgen van COVID-19. *Mens & Maatschappij*, 96(2), 213–241. <https://doi.org/10.5117/mem2021.2.004.snel>

Studentenmonitor. (z.d.). *Studentenmonitor HO*. Studentenmonitor Hoger Onderwijs. Geraadpleegd op 23 mei 2022, van <https://www.studentenmonitor.nl/?/tekst/opzet>

- Van der Pal, T. (2022, 6 februari). *Leenstelsel-studenten protesteren: 'Wij zijn de pechgeneratie, wij willen compensatie'*. Trouw. Geraadpleegd op 12 mei 2022, van <https://www.trouw.nl/nieuws/leenstelsel-studenten-protesteren-wij-zijn-de-pechgeneratie-wij-willen-compensatie~babb1489/>
- Van Ditmars, A. (2019, 16 mei). Hoe sociaal is het leenstelsel? De theorie blijkt anders dan de praktijk. *Trouw*. Geraadpleegd op 28 mei 2022, van <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/hoe-sociaal-is-het-leenstelsel-de-theorie-blijkt-anders-dan-de-praktijk~b5464cd4/>
- Veldhuis, P. (2020, 12 mei). CPB-onderzoek roept vragen op. *NRC*. Geraadpleegd op 28 maart 2022, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/05/12/cpb-onderzoek-roept-vragen-op-a3999493>
- Walsemann, K. M., Gee, G. C., & Gentile, D. (2015). Sick of our loans: Student borrowing and the mental health of young adults in the United States. *Social Science & Medicine*, *124*, 85–93. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.11.027>
- Webley, P., & Nyhus, E. K. (2001). Life-cycle and dispositional routes into problem debt. *British Journal of Psychology*, *92*(3), 423–446. <https://doi.org/10.1348/000712601162275>